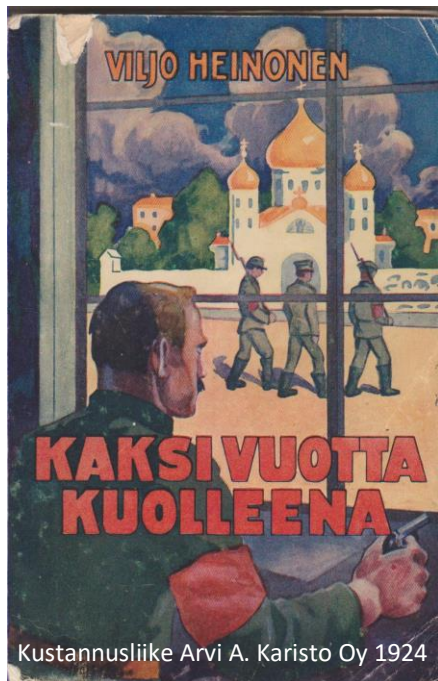

KAKSI VUOTTA KUOLLEENA

Alpo Tuomi

Viljo Heinonen toimi Porin suomalaisen yhteislyseon lehtorina vuosina 1932–1969 ja rehtorina 1935–1969. Hän osallistui vapaaehtoisena Aunuksen sotaretkeen värväytyen joukkoihin 15.5.1919. Retkestä muodostui niin uskomaton, että Suomessa hänestä julkaistiin jo sanomalehdessä kuolinilmoitus. Niinpä Viljo Heinonen kirjoitti sotaretkestään kirjan ”Kaksi vuotta kuolleena”. Itse asiassa Viljo Heinonen on yhä menehtyneiden joukossa internetissä löytyvässä Kansallisarkiston Suomen sotasurmat 1914–1922 tietokannassa, kukaan ei ole muistanut poistaa häntä. Tämä yhteenveto entisen rehtorimme seikkailuista perustuu k.o.

kirjan tietoihin sekä Satakunnan Kansassa 7.2.2021 julkaistuun Jukkapekka Varjosen artikkeliin, jossa on haastateltu Viljo Heinosen poikaa kirurgi Jyrki Heinosta.

17-vuotias Viljo Heinonen oli ollut jo vuoden 1918 sisällissodassa, kun nuori vapaaehtoinen osallistui operaatioon Laatokan ja Äänisen välissä sijaitsevan Aunuksen Karjalan liittämiseksi osaksi Suur-Suomea. Viljo Heinonen kuului vapaaehtoisjoukon 1. rykmentin II pataljoonan 1. komppaniaan, jonka päällikkönä oli jääkäriluutnantti Veijola. Tämän rykmentin tehtävänä oli edetä Laatokan itärantaa kohti Aunuksen kaupunkia. Viljo Heinosen Aunuksen retki ei kuitenkaan kestänyt kauaa. Tiedusteluretkettä seurannut yllätysshyökkäys Tuulosjoen yli venäläisten tukikohtaan epäonnistuu pahoin. Vihollisen konekivääriammunta aiheutti sekasortoisen paon ja muista jälkeen jäänyt Viljo Heinonen huomasi eksyneensä pimeässä metsässä.

Vankeutta ja tietojen kiristämistä

Heinosen onneksi hän jäi 27.5.1919 Tuuloksenjoella venäläisten sotilaitten vangiksi. Heinonen vietiin savuavan Aunuksen kaupungin ohitse Lotinapeltoon. Siellä häntä kuulusteli kuuluisa punaupseeri Jukka Rahja. Viljo Heinonen joutuu kuulustelusta toiseen, tulkkeina ovat karjalainen hevospies ja venäläinen matruusi.

Kuulusteluissa ihmetellään Heinosen nuorta ikää ja yritetään saada häneltä selville muun muassa blindashin eli konekivääripesäkkeen sijainti. Kirjan mukaan nuoren lukiolaispojan ja pelätyn bolševikkijohtajan kesken syntyä kina siitä, oliko vuoden 1918 sota kansalaissota tai vapaussota.

Lotinapellostakin Viljo Heinonen kuljetetaan junalla Pietariin. Ollessaan vankina Pietarissa kesällä 1919 hänet määrättiin puna-armeijaan suurelta osin punaisista suomalaisista ja inkeriläisistä koottuun joukko-osastoon. Muut tarjolla olleet vaihtoehdot olisivat olleet vielä huonompia. Ensimmäinen ihmettelyn aihe on, kuinka Pietari on koristeltu valkoisin lipuin. Hetken päästä hänelle selviää, että Venäjän vuoden 1917 vallankumouksen punaiset liput olivat jo haalistuneet valkoisiksi. Lopulta hän päätyy vankilaan, jossa on myös monia puna-armeijasta arestirangaistuksia saaneita inkeriläisiä läheisestä kasarmista. Monen rangaistuksen taustalla on luvaton poissaolo.

Heinonen herättää kummastusta ja ihmettelyä, miksi sotavanki on arestissa olevien sotilaiden joukossa eikä sotavankileirillä tai työmaalla? Asiaa selvittämään lähtenyt upseeri jää sille tielleen, ja Heinosen vankeus jatkuu.

Vain kaksi sotavankia selviytyi

Heinonen on vankilassa pari kuukautta. Neuvosto-Venäjä kävi parhaillaan sotaa monella rintamalla ja kansa näki nälkää. Vankilassa tilanne on vielä kurjempi, Heinonen mittasi kirjassaan päivittäisen ruoka-annoksensa ryssänlimpulla. Puoli naulaa leipää painaa noin 200 grammaa. Useana päivänä hän ei saa minkäänlaista leipäannosta. Heinonen oli vankilassa ystäväystynyt toisen heimosoturin, Toivo Kaasalaisen (synt. 1896), kanssa. Heinosen palattua vankilaan on Kaasalainen kadonnut. Vasta muutama vuosi myöhemmin Viljo Heinonen saa tietää, mitä tapahtui. Jyrki Heinonen kertoo isänsä muistiinpanojen mukaan Toivo Kaasalainen ottaneen Viljo Heinoseen yhteyttä Kaksi vuotta kuolleena - kirjan ilmestymisen jälkeen.

Heinosen ollessa lääkärissä kaikki Aunuksen vangit oli viety Kaasalaisen mukaan Gorohojava-kadulle sijaitsevaan vankilaan. Kadulla toimi Neuvosto-Venäjän salainen poliisi Tsheka. Siellä kukin vangeista oli tuomittu kuolemaan. Toivo Kaasalainen odotti vuoroaan, mutta sitä ei koskaan tullut. Parin kuukauden päästä hänet siirrettiin Moskovaan, jossa venäläisupseeri ihmetteli, miksi Kaasalaisen papereissa mainittua kuolemantuomiota ei ollut pantu käytäntöön? Viljo Heinosen mukaan Toivo Kaasalainen oli myöhemmin Suomessa poliisilaitoksen palveluksessa ja sitä kautta selvitti Aunuksen vankien kohtalon. Hän sai selville, että vain me kaksi pelastuimme, minä siksi, että satuin olemaan tunnin verran lääkärin luona ja Toivo siksi, että punaupseereille oli sattunut kirjanpitovirhe.

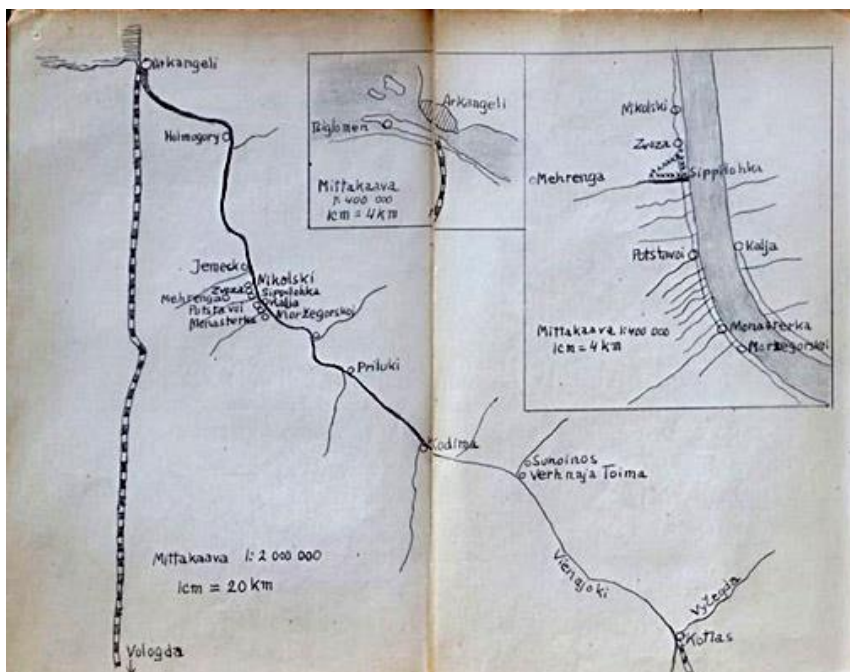
Sotilaana puna-armeijan riveissä

Puna-armeijan riveissä Viljo Heinonen oppi vähitellen toisia seuraamalla puna-armeijan komennot. Hän oli koulussa opiskellut venäjää, ja paljastaa monessa kohtaa kirjaa

tiedonjansonsa.

Sanomalehden lukeminen, vaikka se oli täynnä tiukkaa propagandaa, oli vankilassa ainoa nautinto. Vähitellen hänestä tulee Vasili Geinonen.

Elokuussa 1919 Heinosen elämä muuttuu taas oikeaksi sotilaan elämäksi, kun Heinosen rykmentti saa käskyn lähteä pohjoisen rintamalle. Junamatka päättyy Kotlasin kaupunkiin, joka sijaitsee noin 600 kilometrin päässä Arkangelista.

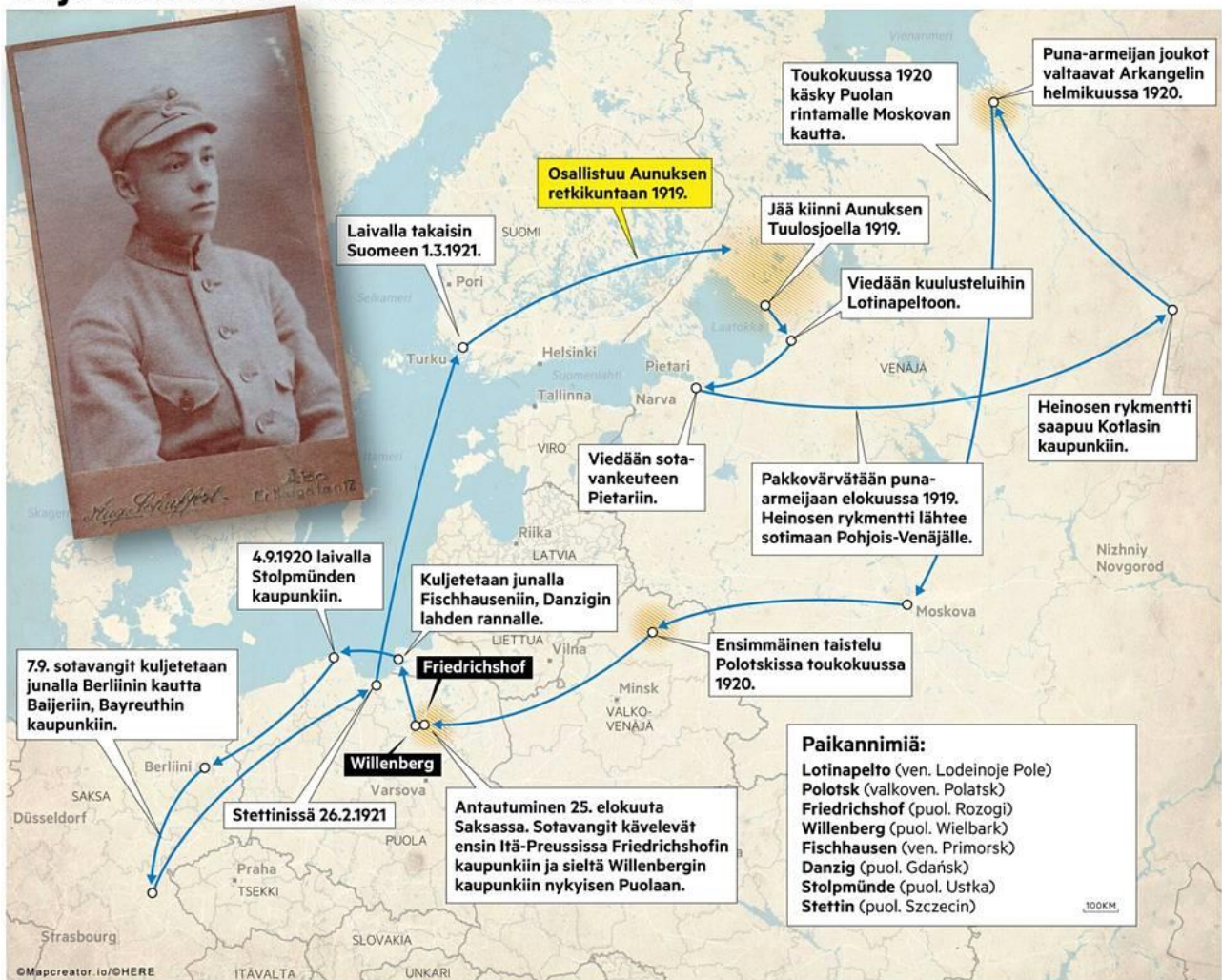

Heinosen piirtämä kartta Arkangelin rintamalta

Venäjällä elettiin vuosina 1918–20 raivokasta sisällissotaa, kun puna-armeija kävi sotaa valkoisia joukkoja vastaan ympäri maata. Pohjois-Venäjällä, Murmanskin ja Arkangelin alueilla valkoisia tuki sodassa Neuvosto-Venäjää vastaan ympäröivät Iso-Britannia, Yhdysvallat, Ranska ja Kanada. Asemasodaksi jämähtänyt sota nytkähtää, kun valkoisten puolelta 50 sotilasta antautuu ja päästää punaiset varustuksen sisälle. Kirjassa Heinonen ei peittele vastenmielisyyttään sotia bolševikkien puolesta. Vartiointivuoroissa hän piirtelee kiväärinpiipulla kuvioita hiekkaan, sotatilanteissa hän ampuu reilusti ohitse. Sota Pohjois-Venäjällä on räppimistä soisilla teillä ja kasvavissa lumikinoksissa. Majoituspaikkoja on vähän, ja yhdessä talossa väki nukkuu suuressa leivinuunissa, kun muutakaan vapaata paikkaa ei enää ollut.

Arkangelin antauduttua sotilaita tarvitaan jo muualla ja Heinosen joukot lähetetään toukokuussa 1920 Puolan rintamalle. Puolan ja Neuvosto-Venäjän 1919 käynnistynyt sota oli kääntymässä puolalaisille, kun se oli valloittanut jo Minskin ja Kiovan. Nyt oli puna-armeijan vuoro näyttää voimaansa, ja rintama lähestyi Varsovaa. Rykmentti kärsi kuitenkin kovat miestappiot ja suurin osa suomalaisista menehtyi.

Viljo Heinosen uskomaton sotaretki

Satakunnan Kansassa ollut piirros, (Pasi Juhola, Jukkaekka Varjonen) Viljo Heinosen uskomattomasta sotaretkestä.

Puolan rintamalla Heinonen kuulee yllättävän käskyn. Kaikki mobilisoidut Suomen alamaiset oli vapautettava puna-armeijasta, sillä Suomi ja Neuvosto-Venäjä olivat aloittaneet rauhanneuvottelut. Heinosen komppanian inkeriläisistä parikymmentä oli Suomen alamaisia.

Suomen kansalaisilta otettiin pois sotilaan varustukset, kuten kiväärit ja selkäreput. Samalla prikaatille tulee kuitenkin hyökkäyskäsky ja luovutuspaperit jäävät jonnekin matkan varteen. Vähillä vaatteilla ilman aseita seurasimme puna-armeijan mukana, kirjoittaa Heinonen.

Puolan rintama oli myös iso, noin 900 kilometriä leveä. Seuraa pitkiä marsseja suuntaan ja toiseen. Puolalaiset valtaavat maataan takaisin niin, että lopulta noin 150 000 puna-armeijan sotilasta on saarroksissa. Heinoselle tilanne on tukala, sillä hän on luovuttanut aseensa pois. Varsinkin kasakat epäilevät hänen olevan kiväärinsä heittänyt sotilaskarkuri. Tien varret ovat täynnä muistutuksia siitä, mikä on karkurien kohtalo.

Puolalaisillekaan ei voi antautua, sillä he olivat jo kokeneet, miten puna-armeija valloittajana kohteli Puolaa. Lopulta Heinosen joukot päätyvät Puolan ja Saksan rajalle ja joukkoantautuminen tapahtuu elokuun 25. päivä 1920. Rintama oli 300 kilometrin päässä. Saksassa sotavangit kävelevät ensin Itä-Preussissa Willenbergin kaupunkiin, Heinonen päätyy Etelä-Saksan Baijeriin Baureuthin vankileirille.

Lokakuussa 1920 Viljo Heinonen kuulee Tarton rauhansopimuksesta ja pystyy lähettämään ensimmäisen kirjeen kotiin Turkuun. Marraskuussa hän saa sähkösanoman siitä, että kirje on tullut perille. Turussa Uusi Aura -lehdessä oli ollut jo kuolinilmoitus sammuneiden toiveiden merkinä.

Vapautuminen kestää kuitenkin vielä neljä kuukautta, sillä diplomaattipiireissä joudutaan vääntämään kättä siitä, mitä tehdä Saksassa antautuneelle, Neuvosto-Venäjän joukossa Puolassa sotineelle Suomen kansalaiselle. Helmikuun 23. 1921 vankileirin komentaja vapauttaa Heinosen ja maaliskuussa 1. päivä 1921 hän saapuu Suomeen.

Viljo Heinonen laski kävelleensä vajaan vuoden aikana Arkangelin ja Puolan sotaretkillä yhteensä 4500 kilometriä.

Heinonen osallistui myös talvisotaan 1939 satakuntalaisen Jalkaväkirykmentti 8:n tiedustelu-upseerina. Talvisotaan ei enää kuitenkaan lähtenyt seikkailunhaluinen lukiolainen vaan perheellinen, keski-ikäinen lukion rehtori.

Luutnantit Viljo Heinonen ja Tauno Nykänen rintamalla talvisodassa maaliskuussa 1940. Kuva SA-kuva